

År 1910 flyttade vi till Småland,
till en by som hette Kvarnvik i Hannäs socken.

av

Sten Roos

1962

..... Innan vi kom till Gusum fick vi se två stora tallar som stod mitt i vägen, eller vägen gick på bågge sidor om dem. Det var Frörum tallar.

Stora Västtomta med garveri och limfabrik

År 1910. flyttade vi till Småland, en by som hette Kvarnvik i Hannäs socken. Där fick far hyra ett hus tillhörande ett nedlagt garveri som hette Vesstomta. Därifrån hade vi 15 km, till Valdemarsvik samt 15 km, till Falerum.

Det var fyra parhästar som drog flyttlast med vårt bohag. Det var far och mor samt sex syskon, två gesäller, fyra körkarlar och en flick Judit Andersson, som skulle hjälpa mor den första tiden, så vi var 15 personer i sällskapet. Innan vi kom till Gusum fick vi se två stora tallar som stod mitt i vägen, eller vägen gick på bägge sidor om dem. Det var Frörum tallar. Vid en stuga utmed vägen fick mor värma upp mat samt koka kaffe. Spriten togs fram, det "åts o dracks", och snart började skraddare och kuskar att bli högljudda. Lindkvist som nubbat i förväg blev utsatt för spektakel, varför han sade upp sin kondition och ville göra räkning med far. Han skulle sticka till Valdemarsvik som endast låg en halvmil från ~~fast~~ stället. Min kusin Georg som en tid arbetat hos far fick i uppdrag att se till att Lindkvist följde med. Georg som just börjat en flört med Judit fick det ganska besvärligt. I Fallingebackarna strejkade ett par av hästarna, så alla som kunde var tvugna att hugga i och hjälpa till. Lindkvist råkade ramla omkull och skrapa sin näsa. Den lilla olyckan i samband med fylla och svartsjuka gjorde den sista halvmilen ännu besvärligare.

Så kom vi till en ort som hette Holmbo. Här har vi en herrgård, mejeri, kvarn, bönhus, två affärer, såg m, m, en affär hette Friden.

Så var vi framme vid Vesstomta, som var en gammal byggnad med två våningar och låg i en vik av Storsjön. Det ursprungliga köket samt två rum hyrdes av en snickare Malmgren. På nedre botten hade det varit en läderbutik och denna hade gjorts om till kök åt oss. På övre botten hade vi en stor sal samt två rum. Vi var nyfikna och ville helst springa omkring, men var tvugna att hjälpa till med inflyttningen. Mamma skulle just till att laga mat åt det 15 personer stora hushållet. Men så hände något som gjorde mor ledsen. En ölutkörare hade stannat och affärerna var i full gång. Att ölkuskar även fanns i Småland hade hon inte tänkt sig.

Sedan när allt var avlastat, och karlar och hästar fått mat, vardet dags för hemresan. Lindkvist som hade tjatat om att följa dem en bit, hade råkat ut för en ny malör. Han hade ramlat ner i ett av garveriets gamla pyrkar. Själv påstod han att någon hade knuffat honom, å fan vet.....

Efter några dagar var vi fullt hemmastadda. Far var i full gång med sitt arbete. Lindkvist hade kommit i arbetstagen, liksom Georg. Jag, Axel och Anna gick i skola i Hellingsfalls by. Skolan var inrymd i en gammal bonndbyggnad, vi hade en småskollärarinna som endast var 22 år, fast detta skulle förstås folkskolan. Skolan var dålig, i våta skor och kläder kom ofta barnen till skolan. Barnen var ofta hemma på grund av sjukdom, och dödsfall var ej ovanligt. Läkare fanns ej för fattiga torpare.

Anna hade just lutat fisk till julen. Fisken råkade komma bort och Anna lät rycktet meddela att fisken hade blivit stulen. Mest misstänkt blev Emelie Vax (en ensam kvinna med sex oäkta barn). Hon kallades för Vaxa och bodde i en liten stuga i grannskapet. Far ansåg det var fel att Vaxa fick skulden när inga bevis fanns. I April vid islossningen flöt Annas lutfisk upp på land. Tur för Erik och Anna att de hunnit till Amerika. Anna hade misslyckats med lutfisken och kastat den i en vak, vilket hon ej velat tala om för Erik. Vaxa stod på sin förstubro, och skrek till någon som gick förbi. Lutfisken var så djävla misslyckad så inte ens näcken ville ha den. Vaxa var ortens sångmö, hon brukade låna Malmgrens båt och ro till Nora för att köpa mjölk. Eftersom hon var tjock och hade korta armar fick hon ta

korta årtag så det gick ej så fort men hon hade gott om tid, för att det inte skulle bli för långsamt för stackars Gustav som var med på färden så sjöng Vaxa "Vid låga ryttartorpet; På blomsterklädd kulle", Alpens ros", m, fl. När det gick för långsamt kunde hon klämma i med "Vi hade inga segel, vihissade en särk". Kvinnor på trakten sade att det var locktoner för många, och nog var hon lockande för många, det var ej bara luffare som uppvaktade henne. Till och med en bondpatron som svurit sig fri vid tinget för faderskap, såg man ofta kuta iväg till Vaxas lilla stuga, att Vaxa var i behov av extra inkomst var ej så underligt. Från socknen hade hon 10 kronor i månaden, fri hyra samt en meter ved varje år.

En gång skrev hon till Kungen och talade om hur dåligt hon hade det ställt. Hon skrev att hennes yngsta telning hette Gustav Adolf och att han skulle bli soldat när han blev stor, och så bad hon förstås om pengar. Kungen fick nog inte brevet, men det kom säkert i händerna på andra institutioner, som i sin tur returnerade det till prästen i Hannäs. Pastor Sundin blev förbannad vilket han hade lätt för, och sände två handfasta ledamöter i fattigvården till Vaxa för att lära henne att veta hut. De band hästen utanför och gick in i stugan bägge två. Den ena bonden tog piskan med sig in. Först körde de ut Gustav Adolf. Det påstods att Vaxa fik så mycket stryk att hon ej kunde visa sig på flera dagar, men hon nämnde aldrig något om detta så nog hade kyrkan och fattigvården ett gott samarbete på den tiden, och samarbetet med Kungl, Maj:t även var gott.

Posten bars ut av en som hette Lund. Han var dessutom knekt, fjärdingsman samt skomakare.

Så kom ett nytt år 1911. Kvarnviken var tillfrusen med glansis. Ungdom från gårdar och byar samlades i vår vik för att åka skridskor, pappa gjorde åt oss en så kallad kringgunga. Han brukade också ordna med eldar av gamla tjär-tunnor. I Februari drabbades vi av en stor sorg. Lilla Britta blev förkyld och dog helt hastigt i en ålder av 2 år. Vi blev väckta mitt i natten. Det var som en hemsk dröm. När doktorn från Valdemarsvik kom var det för sent. Jag kan aldrig glömma där hon låg i sin vita lilla kista. Vi fick ej följa med på begravningen farbror Lindkvist stannade hemma hos oss. Han kunde ej se den lilla som död och tog hennes bortgång mycket hårt. Det var fyra skjutsar i begravningståget och enligt ortens sed klätt med granris framför varje stuga fram till kyrkan. Så kom en ny tråkighet, mamma blev sjuk. En ny tillökning i familjen var också att vänta, och i detta tillstånd fick hon föras först en mil med hästskjuts, sedan tre mil med tåg till Söderköping där doktor Bergkvist hade privatklinik. Där föddes Stina Erika, nio veckor för tidigt. Hon var så liten så mor kom hem med henne i en hattask. Att hon fick leva ansågs som en läkarbragd på den tiden.

Sommaren gick och hösten kom. Jag och mina syskon hade fått extra sysselsättning. Vi sydde upp häktor till Gusums Bruk. Vi tjänade gemensamt 16 kronor till jul. I Mars hände något, Anna o Erik i Lilla Vesstomta skulle emigrera till Amerika. De reste tidigt en morgon och jag minns hur de grät. Att Erik som var en stor karl grät, tyckte jag var egendomligt.

Något som jag ännu inte talat om var sågen, som hade en stor betydelse för orten. Den ägdes av en Gamlebyfirma och sysselsatte 15 man. Den är belägen på stranden av sjön Önen, strax intill åmynningen, 5 minuters väg från Vesstomta, vi gick förbi sågen när vi gick till handelsboden. På våren var flottningsarbetet i full gång. Timmer kom i stora flottor till Kvarnviken och skulle sedan flyta genom den 200 meter långa ån till Önen, där timmret samlades frmför sågen. De pojkar som var villiga att leda

timmret genom ån fick en krona om dagen. Axel och jag tillhörde dem som fick en extra förtjänst.

Sommaren den 11 juni, hade vi examen och skulle avsluta efter 5½ års skolgång Kyrkoherde Alman i Tryserum höll examen, vilket utlystes med endast en dags varsel. Vi fick putsa upp våra gamla vinterkängor, en del barn kom barfota, en del kom i lånta skor Erik Lund kom i sin systers smärtingskor. Far sydde åt Axel och mig var sin blus av blå o vitrandigt kadettyg. Så fick vi köpa var sin halmhatt hos Hanna i Friden. Så gick vi till examen, Prästen som skulle hålla examen kom två timmar försent. Han lade klotmössan medsnusdosan, jämte kappen på katederbordet. Lärarinnan började med sång, bön samt förhör, medan kyrkoherden skrev under våra betyg. Sedan talade han några ord till oss, sade adjö och stack iväg lika fort som han kom. Någon svår examen kan man ej säga att det var. Vi fick sedan traska iväg hem med våra slöjdsaker och betyg

Till midsommar fick vi arbete vid sågen med att dra stickor vid sticksågen. Dessa stickor var avsedda att fläta ihop med ståltråd för reviterade hus. Sedan fick vi börja hos Patron på Nora, där fick vi femtio öre om dagen å maten. Patron hade en son Ragnar, och så var det rättarens Gustav, vi fyra skulle gallra rovor. Ragnar var stor men lat och blev efter oss. Vi hjälpte Ragnar men Patron såg detta och kom ut med en stor påk, och Ragnar fick så mycket stryk att Axel och jag räknade ut att vi inte fått så mycket stryk i hela vårt liv.

Far hade nu fått en ny ung gesäll Skåre, han hade luffat något men aldrig varit hos oss förut. Han var båtsman från ett torp i Skåre. Av tråkiga förhållanden efter faderns död ville han ej återse hemorten.

Axel och jag hade nu åter börjat vid sågen och hade 1 krona om dagen för 10 timmars arbete. Ingen hade några höga inkomster. Sågaren hade 5 kronor, hjälpsågaren hade 3.50, kantaren 3 kronor, maskinisten 2 kronor, en plankbärare tjänade omkring 4 kronor. Men det var andra priser på allting. Ett kilo smör kostade 1.60, ett tjog ägg i krona, ett kilo sill 35 öre, en liter brännvin 1.10, ett par mollskinnsbyxor 4 kronor. En skräddargesäll tjänade ungefär 3 kronor om dagen och betalade en krona för kost och logi.

På vintern fick jag ett tillfälligt jobb att köra häst. Ibland körde jag plank till Valdemarsvik och ibland tråk till Gusum, där ungarna skrek bonnunge efter mig, men jag tyckte de var artiga eftersom jag bara var en fattig skräddarson.

1913 slutade Axel skolan, och föredrog att ut och tjäna bonndräng. Han var då 12 år, och fick en årslön på 80 kronor. Jag minns hur karlaktig han var när han gick, men komej så långt förrän han satte sig på en sten och grät. Mor Lund kom och överraskade honom, men då fick han bråttom. Bonden han skulle till bodde i Kärnhult.

På vintern fick vi en syster Britta, och nu var vi sju syskon.

Sommaren 1914 blev varm. Jag konfirmerades, Världskriget stod för dörren. Folk pratade politik och prästen målade fan på väggen för oss. Nu skulle folk få för sina synder.

På hösten flyttade vi till Hannäs. Far fick hyra ett stort och bra hus som hette Ståltorp på Grevsätters ägor. Axel hade tagit plats i Hellingsfall för att komma närmare hem, men nu var det ungefär lika långt till hemmet som förut. Kriget medförde många förändringar, och vi fick mycket arbete. Far åtog sig sy 100 militärkappor till A.B Ströms i Stockholm, som i sin tur exporterade till Österrike.

På eftervintern fick vi en bror som dog i födseln. Far ringde till snickare Hansson i Lundby, slöjdlärare i Hellingsfall att göra en liten kista. När den kom hem visade det sig att den var för liten. Far beställde en större, och jag fick gå till Hellingsfall för att byta kistor.

Far och Skåre fiskade i Vindomen, det var en vacker sjövik med Hägersta slott på en utskjutande udde

Jag hade blivit stor och fick ett begär att ut och resa. Far lovade att jag skulle få hälsa på farbror Thörkvist i Stegeborg. Axel fick också fritt, vi skulle göra sällskap. Vi hade bestämt träff vid Kvarnvikskällan. När vi kom till Nyper i Holmbo (en handlare).köpte Axel cigaretter för då var vi stora karlar. Men jag blev så yr ,så det nöjet var snart slut. Vid Birkekärr fick vi ligga över hos skraddare Lindkvist. Farbror Thörnkqvists stuga låg på en bergknalle med massor av rosenbuskar, en liten ladugård med en ko. Vi fick även se när Norrköpingsbåten lade till vid Stegeborgs brygga. På måndag tog vi tåget till Valdemarsvik och därifrån åkte vi med Post -Gustav till Hannäs. Borta bra men hemma bäst.

Axel skulle flytta till Slaktar - Lasse i Mantorp och vi skulle flytta till Falerum, ett litet samhälle med en å som hade sex vattenfall, med kvarnar och små industrier. Vid fyra av dessa även elktricitetsverk, som konkurrerade med varandra att levera ström till samhällets företag. Det största var pappersbruket samt tegelbruket. Affärernas antal var 11 i olika branscher. Fars stora dröm hade gått i uppfyllelse, han lät inregistrera sin rörelse som "Axel Th. Roos Skrädderi & Herrekiperingsaffär"

I Falerum fanns en godtemplarloge, där blev jag medlem,men far ville inte bli med och tråkigt nog fanns det ett bryggeri mitt i samhället. Det vi satte mest värde på var ljuset. I Hannäs hade vi endast karbidlampor. Till Falerum kom efter en tid en stor man som hette Åkerman, han var målare. Han satte fart pålogen. Lokalen byggdes om och medlemsantalet ökade.

På hösten1919 flyttade jag till Stockhoolm. Jag började hos en mästare på Sveavägen, men har sedan dess flyttat litet från den ena platsen till den andra.

Nu när jag skriver detta är jag 62 år. Mycket har hänt under dessa år

Norrtälje den 16 augusti 1962

Sten Roos.